

TAPANI KILPELÄINEN

Kissoja ja ihmisiä

Doris Lessing, *Kissoista* (On Cats, 2002). Suom. Kristiina Rikman. Otava, Helsinki 2009. 207 s.

Jouko Turkalla on *Aibeissaan* (1982) aihe miehestä, joka lupautuu eliminoimaan erään naisen ylimääräiset kissanpennut. Ennen veritekoa mies heltyy, mutta yksi heltyminen johtaa toiseen, ja eipä aikaakaan, kun tuntemattomatkin alkavat kantaa hänelle kissanpentuja. ”Lopulta ei enää kysytä edes, vaan ovikello soi ja ovesa roikkuu muovikassi täynnä pentuja. [...] Hän ei uskalla mennä kotiin, hän tietää että pennut kasvavat ja ruoka on loppu. Hän ryypää ja riitaantuu kaverinsa kanssa, moraalista ongelmista tie-

tenkin. Hän sammuu ja kaveri kantaa hänet asuntoonsa, jossa nälkiintyneet kissat syövät miehen.”

Eläimistä on vaikea kirjoittaa. Sannallinen kuvaus muuttuu ne helposti inhimillisiksi olennoiksi tai karikatyyreiksi. Siksi kirjoittajan toimituksellinen aineisto on karsittava mahdollisimman vähiin. Jouko Turkka läpäisee kokeen, josta Doris Lessing ei selviä. Vaikka Lessingin kirjoituskokoelman nimi on *Kissoista*, kuuluvimmaksi nousee minäkertojan ääni: kertoja tukahduttaa aiheensa alleen. Lessing välttää romanttisen sentimentaalisuuden ja kartesiolaisen luontokappaleellistamisen, mutta on

liiaksi kaunokirjailija, liiaksi oman äänensä lumoissa. Frédéric Vitoux'n toteavuudessaan klassinen *Bébert: Le chat de Louis-Ferdinand Céline* (1976) olisi ollut käyttökelpoinen tyylineuvo, sillä sanojana Lessing ei yllä Turkan tai Vitoux'n tasolle. Hän ei onnistu kuorimaan kielen inhimillisiä ulottuvuuksia epäinhimillisen ilmiön tieltä.

Kissoista sisältää teokset *Particularly Cats* (1967), *Particularly Cats and Rufus the Survivor* (1993) ja *The Old Age of El Magnifico* (2000), mutta se ei tarjoa ainoatakaan totuuden tapahtumisen hetkeä. Ensimmäinen teksteistä, ”Kissoista

ELÄVÄN KIRJALLISUUDEN FESTIVAALI

EKF on pian täällä!

Koe vaihtoehtoinen kirjallisuustapahtuma.

13.2.2010 klo 11-18 Työväenmuseo Werstas, Tampere

WWW.EKF.FI

eritoten”, on laajin, ja sitä voidaan pitää Lessingin siihenastisten kissasuhteiden kuvauksena. Muut kirjoitelmat ovat eräänlaisia kissaelämäkertoja. Tekstien yhteinen piirre on ihmisen näkökulma.

Iloton tiede

Inhimillisyyden vuoksi Lessingin kertojan kokemuksellinen suhde kissoihin on yksisuuntainen. Tekstistä puuttuu eläimyyden taju ja tunto, jommoinkin jollain Célinella tai A. E. Järvisellä on. Lessing yhdistää kaunokirjallisen otteen ja dokumentaarisuuden, ja *Kissoista* käsittelee kissan ja ihmisen suhdetta vain ihmisen näkökulmasta. Koska Lessingin minäkertoja ei perustele tai kyseenalaista arvostuksiaan, eläimissä mahdollisesti kiinnostava – se seikka, että ne eivät ole ihmisiä – jää kirjan ulkopuolelle. Eläimille ei myönnetä oikeutta itsenäiseen olemassaoloon, vaan niistä tehdään kertojan arvostelmien esineitä. Vaistokas kirjoittaja osaisi kuvata eläimiä niin, että vierauden valo lankeaisi kuvaukseen kuin itsestään, mutta lukija ymmärtäisi silti, mistä on kysymys. Lessingin kertoja taas on lukkiutunut omaan kieleensä, ominaiseen arvostustapaansa; hän erehtyy hakemaan elävien olentojen kohtauspaiikkoja ihmisyiden sisältä, ei sen ulkopuolelta, tajuamatta, että juuri ihmisyys estää eläinten kohtaamisen.

Lisäksi kertojan kokemistapa on esineellistynyt vakaumuksiksi, läpimytoologisoitunut. Esimerkiksi luonnon käsitettä ei problematisoida kertaakaan. Yhtäältä Lessingin kertoja vastustaa kissojen leikkaamista, koska pentujen saaminen on ”luonnollista” (70), mutta toisaalta hän ei suostu käsittelemään ei-toivottujen pentujen tai emolle koituvan rasituksen ongelmaa. Luonto osoittautuu klassiseksi barthesilaiseksi myytiksi: se on satunnaisten arvostusten esittämistä luonnollisina. Retorisen eleen tarkoituksena on katkaista perustelujen ja vastaperustelujen ketju.

Luonnon mytoologisoimisen ohella kertojan toinen asennevakio on etologisen ymmärryksen puute.

Kertoja arvostelee kissojen toimintaa inhimillisten mittapuiden mukaan: harmaa kissa leikkii linnuilla, mutta ”minä torun sitä ja vien linnut pois, minä en ole tyytyväinen” (97). Kertoja varoittaa, ettei pentua pidä vieroittaa liian aikaisin, mutta vertaa silti nirsoilevaa, liian varhain vieroitettua pentua kyllin kauan emonsa seurassa pidettyihin keskenkasvuisiin: ”[s]eitsemän tai kahdeksan viikon ikäisinä luovutetut kissanpennut syövät hyvin ja niillä on itsetuntoa. Mutta ne eivät tietenkään ole yhtä kiinnostavia.” (46) Metafyysinen käsitys luonnosta saa parikseen metafyysisen käsityksen eläimistä: niistä muodostetaan ihmisen arvostuksiin perustuva malli, jonka valossa niitä arvioidaan.

Empiriaherkkyys riittäisi purkamaan myytit ja ihanteet. Kokemus voisi tarjota vastaesimerkkejä jokaiselle ennakkokäsitykselle, mutta kokemus on esineellistynyt inhimilliseksi juuri siksi, että sen epämääräisyyksistä päästäisiin eroon. Ihmisen ja eläimen suhde jähmettyi käsityksiksi, jotka estävät eri lajien elävän kanssakäymisen.

Nihilismin epätodennäköiset muodot

Kertoja ei pääse täysin vapaaksi todellisuuden paineesta. Hän ei ryhdy kannattamaan sterilointia, mutta silti pentujen hävittäminen saa hänet häpeämään: ”päätimme, että musta kissa leikattaisiin, sillä ei tämä todellakaan ollut sen arvoista” (123), ja myöhemmin tapahtuma on hänen mielessään ”pentujen murha” (132). Hän katselee kankaanleikkausta tarkkailevia kissoja ja sanoo, että ”tuskin ne näkivät sitä mitä me kuvittelemme” (120). Hän toivoisi ymmärtävänsä ”kissojen kieltä” (178) ja muistaa, miten on surrut kissojaan: suru on ”toisenlainen kuin ihmisen jälkeensä jättämä: sen kerroksissa on tuskaa niiden avuttomuuden takia ja syyllisyyttä meidän kaikkien puolesta” (182). Kertoja huomaa eläinten ja ihmisten voimasuhteiden tasapainottomuuden. Ihmisen käsissä eläimet ovat aina potentiaalisia uhreja.

Ihmisen syyllisyyttä ei kielletä tai selitetä pois; Lessing ei yritä lakaista olemassa olevia ambivalensseja näkyvistä. Villikissoja vihataan ja ammutaan lapsuuden Rhodesiassa, ja kotikissojen ylimääräisiä pentuja surmataaan, mutta samalla kissojen tavat, sairaudet ja kuolemat koskettavat kertojaa. *Kissoista* kertoo enemmän kertojastaan kuin kissoista. Sen suhde eläimiin on refleктоimaton ja yksitoinen, jopa yllättävän itsetiedoton, mutta pohjalla kytee syyllisyys siitä, että ihmisen ja eläimen suhdetta leimaa aina ihmisen mahdollisuus turvautua väkivaltaan. Viime kädessä kissa tai mikään muukaan eläin ei mahda ihmiselle mitään.

Mutta kertoja on jo sinänsä väkivaltaisesti tehnyt kissoista pelkkiä arvostelmiensa kohteita. Metafyysisen asenteen vuoksi kissat näytettyvät pelkinä projektiopintoina. Koskettuessaan kissoista kertoja havahtuu siihen, että on olemassa auttamattoman traagisia tilanteita, mutta hänen tiedostuksissaan ei ole mitään sellaista, mikä eroaisi kahden ihmisen välisestä asetelmasta. Kissasuhde on ihmissuhteiden jatketta, lisäpelikenttää sisäisyyden ja huonon omantunnon ongelmille, sillä kertoja ei muutu eläimeksi. Hänen metafyysikkassaan kissat eivät ole eläimiä vaan ihmisiä.

Eläimet voisivat tehdä ihmisistä vähemmän inhimillisiä, sillä ne eivät ole ihmisiä, vaan perustavasti epäinhimillisiä kokemuksen tapoja. Tämä ulottuvuus Lessingin otteesta kirpoaa. Hän jää sisäisyyden ja hahmottoman sympatian piiriin. Hänen tarinansa ovat yksilöllisiä yhdentekevän merkityksessä: kuka tahansa kissoja tarkkaillut voisi kertoa vastaavia. *Kissoista* ei perustele, miksi Lessing on kirjoittanut juuri kissoista: se ei näytä toteen, millä valtuuksilla hän puhuu, sillä kertojanääni saa aina etusijan aiheen kustannuksella.

Goodwilliä voidaan koota puhumalla sorretuista ihmisistä. *Goodwilliä* voidaan koota puhumalla kovia kokeneista eläimistä. Se ei silti tarkoita, että nuo ihmiset tai eläimet olisivat mitään muuta kuin välineitä kerätä huomiota puhujalle itselleen.